

BAZI OECD ÜLKELERİ BAĞLAMINDA OBEZİTE VERGİLERİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ

ASSESSMENT OF THE OBESITY TAXES IN TERMS OF SOME OECD COUNTRIES

Ufuk GERGERLİOĞLU

Hitit Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Maliye Bölümü, ÇORUM
(ufukgergerlioglu@hitit.edu.tr)

ÖZ

Özellikle son yıllarda obezite oranları tüm dünyada artış göstermektedir. Bu durum birçok problemi de beraberinde getirmektedir. Bir taraftan obezite nedeniyle bireylerin sağlıklarının bozulması diğer taraftan sağlık sorunlarının meydana getirdiği ciddi maliyetler, hükümetleri harekete geçirmiştir. Obezite sorunu ile mücadelede birçok hükümet politikasının uygulandığı bilinmektedir. Bu politikalardan birisi de obezite vergileridir. Bu vergiler bilhassa OECD* ülkelerinde son yıllarda uygulama alanı bulmaktadır. Bazı OECD ülkelerinin kamuoyları ise obezite vergilerini hali hazırda tartışmaktadır. Bu bağlamda bu makalede son yıllarda obezite vergilerini uygulayan Meksika, Macaristan, Danimarka ve Fransa gibi OECD ülkelerine yönelik değerlendirmelerde bulunmaktadır. Aynı zamanda bu makalede Türkiye, Avustralya gibi obezite vergilerini son yıllarda kamuoyunda tartışan OECD ülkelerine ilişkin bilgilere de yer verilmektedir.

Anahtar Sözcükler: Obezite vergileri, OECD Ülkeleri, Sağlıksız ürünler

ABSTRACT

Particularly, in recent years obesity rates have been increasing around the world. This position brought along a lot of problems. On one hand obesity impairs health of individual, and on the other hand this gives rise to serious costs because it generates health issues. Because of these reasons, a number of governments have taken action. In order to fight with obesity problem, many government policies have been implemented so far by the governments around the world. One of these policies is obesity tax. This tax has been enforced in recent years, especially in OECD countries. On the other side, obesity tax is being disputed by public opinions of some OECD countries in these days. In this article, informations about OECD countries like Mexico, Hungary, Denmark and France which have been implementing obesity taxes in recent years, will be assessed. At the same time, in this article, appreciations relating to OECD countries like Turkey and Australia which are arguing obesity taxes in these days, will be given a place as well.

Keywords: Obesity taxes, OECD Countries, Unhealthy products

* Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü / Organisation for Economic Co-operation and Development

1. Giriş

Obezite konusu, özellikle son yıllarda hem gelişmiş hem de gelişmekte olan ülkelerin sorunu haline gelmeye başlamıştır. Bir taraftan hazır gıda ürünlerinin kullanımının hızla çoğalması diğer taraftan besin değeri düşük fakat kalori değeri yüksek gıda ürünlerinin tüketimdeki artış, insanların kısa zaman aralığında kilo almalarını yükseltmiş ve buna bağlı olarak da birçok hastalığın ortaya çıkması söz konusu olmuştur. Bununla birlikte ülkelerin kaynaklarının gitgide azalmaya başlaması, obezite nedeniyle meydana gelebilecek sağlık bakım maliyetlerinin karşılanmasını zora sokmaktadır. Ayrıca bu sorunun hem yetişkinleri hem de gelecek nesillerin teminatı olan çocukları kuşatması, hükümetleri bu konuda önlem almaya yöneltmektedir. Elbette ki bu önlemlerin birçok boyutunun olduğundan bahsetmek gerekmektedir.

Bir taraftan insanların hareketli yaşama yönlendirilmeleri, diğer taraftan sağlıksız ürünlerin tüketimlerinin azaltılması veya sağlıklı ürün tüketimlerinin artırılması gibi konularda bir takım devlet müdahale araçları gündeme gelebilmektedir. Bu müdahale araçlarından bir tanesi de obezite sorununun çözümüne odaklanan vergi uygulamalarıdır. Bu yöndeki uygulamalar birçok ülke tarafından bilhassa son yıllarda gündeme getirilmiş ve yürürlüğe konulmuştur. Özellikle farklı gelişmişlik düzeyinden birçok ülkeyi bünyesinde barındıran OECD kendisine bağlı ülkelerdeki obezite sorununa ilişkin olarak birçok veriyi paylaşmakta ve ülke uygulamaları ile alakalı bir takım bilgiler sunmaktadır. Bu bağlamda OECD içerisinde yer alan ve son yıllarda obezite sorununun çözümüne ilişkin obezite vergilerini yürürlüğe koyan veya gündeme getiren ülkelerin uygulamalarından ve yaklaşımlarından söz etmek, bu çalışmanın temel dinamiğini oluşturmaktadır. Bu bilgiler kapsamında çalışmanın ilk bölümünde obezite sorununun çözümüne yönelik vergi uygulamalarının maliye literatürü açısından izahı yapılmaktadır. Sonrasında ise sırasıyla obeziteyi önlemeye yönelik olarak konulmuş vergileri uygulayan ve bu vergileri gündeme taşıyan OECD ülkelerine ilişkin bilgiler paylaşılmaktadır.

2. Obezite Vergilerinin Maliye Literatürü Açısından İcahı

Bu başlık kapsamında ilk olarak obezite sorununun varlığına ilişkin bilgilere yer verilmektedir. Ardından obezite sorununun çözümüne yönelik kamu politikalarının neler olduğuna kısaca değinilmektedir. Sonrasında sırasıyla obezite sorununun çözümü ile alakalı vergi uygulamalarının kısa tarihçesinden, teorik çerçevesinden, avantaj ve dezavantajlarından bahsedilmektedir.

2.1. Obezite Sorununun Varlığı ve Obezite Vergilerini Haklı Çıkaran Nedenler

Son yıllarda dünyadaki obezite rakamlarına genel olarak bakıldığında, önceki yıllara kıyasla bir artışın olduğu görülmektedir. Bilhassa 1980'li yıllardan günümüze kadar bu rakamlar, neredeyse iki kattan fazla bir artış göstermiştir. 2014 yılı baz alındığında, dünyada 18 yaş ve üstü iki milyara yakın yetişkin insanın fazla kilolu olduğu ve bunun neredeyse 600 milyonunun obezite sorunu¹ ile karşı karşıya kaldığı gözlemlenmektedir. Öte yandan 2014 yılında dünyada beş yaş altı 41 milyon çocuğun fazla kilo veya obezite problemi ile yüzleştiği kabul görmektedir. Elbette obezite sorununun bu noktaya gelmesinin belli başlı sebepleri vardır. Bir taraftan fiziksel hareket kabiliyetinin oturarak iş yapma sebebiyle azalması diğer taraftan yağ oranı yüksek enerji yoğun gıda maddelerinin tüketiminin artması obezite veya fazla kilonun nedenleri olarak değerlendirilmektedir (WHO, 2016).

1 Bir bireyin Beden Kitle İndeksi 30.00 ve üzerinde ise o birey obez (şişman) olarak değerlendirilmektedir. Bu indeks, bireyin kilogram olarak vücut ağırlığının metre cinsinden boy uzunluğunun karesine bölünmesi ile elde edilir. Kaynak: <http://beslenme.gov.tr/index.php?page=43> , Erişim Tarihi: 17.10.2016.

OECD resmi verileri de obezite sorununun OECD ülkeleri bağlamında arttığını ortaya koymaktadır. OECD ülkeleri toplam yetişkin nüfusunun neredeyse yarısından çoğunun fazla kilolu veya obez olduğu görülmektedir (OECD, 2015). Örneğin; Meksika'da neredeyse her üç kişiden birinin Avustralya'da ve Macaristan'da ise neredeyse her dört kişiden birinin obez olduğu gözlemlenmektedir. 2014 OECD sağlık istatistik verileri, 15 yaş ve üstü bireyler için Türkiye'deki obezite oranının, OECD ortalamasının üstünde olduğunu göstermektedir (OECD, 2014a). WHO² ve OECD'nin bu verileri, obezite sorununun bireysel ve toplumsal açıdan tehdit oluşturmaya başladığını ortaya koymaktadır. Elbette ki böyle bir süreç beraberinde bu problemin ortadan kaldırılmasında ne tür devlet politikalarının kullanılması gerektiği konusunu gündeme getirmektedir.

2.2. Obezite Sorununun Çözümüne Yönelik Kamu Politikaları

Devlet, obezite sorununun çözümüne yönelik olarak farklı kamu politikası araçlarını uygulamaya koyabilir. Bu politika araçlarının bir kısmı, doğrudan yasak ve sınırlandırmalar biçiminde ortaya çıkmaktadır. Çocukların yeme alışkanlıklarını şişmanlığa neden olmayacak bir şekilde düzenlemek için kantinlere verilen talimatlar, doğrudan yasak ve sınırlandırmalara iyi bir örnek oluşturmaktadır. Bu politika araçlarına, toplumda hareketli yaşamı arttırmak adına inşa ettirilecek örneğin; parklar, oyun alanları gibi erdemli malların sunulmasını da eklemek mümkündür. Aynı zamanda obezite sorununa yönelik olarak yapılacak eğitim ve bilgilendirme de kamu politikası aracı olarak değerlendirilmektedir. Kalori içerik ve uyarı etiketlemesi uygulaması da yürürlükte olan bir başka politika aracıdır. Bazen de vergi veya teşvikler gibi maliye politikası araçlarıyla fiyatlara etki edilmesi söz konusu olmaktadır. Özellikle şekerli ve yağlı gıdalar üzerine salınan bir verginin obezite ile mücadelede etkili olabileceği iddia edilmektedir (Saruç, 2015: 96-104).

2.3. Obezite Sorununun Çözümüne Yönelik Vergi Uygulamasının Kısa Tarihçesi

Obezite vergisi ilk olarak 1925 yılında Lulu Hunt Peters tarafından önerildi. Böyle bir verginin önerilmesini haklı çıkaran neden, besin açısından bir değer içermeyen ürünlerin varlığıydı (Yager, 2010: 209). 1994 yılında ise Kelly D. Brownell şekerli içeceklerin vergilendirilmesi fikrini ortaya atmıştır (Saruç, 2015: 103). Ancak obezite sorununun çözümüne yönelik bir vergiyi ilk olarak yasallaştıran ve uygulamaya sokan ülke Danimarka olmuştur. Bu vergi pizza gibi hazır ürünlere ve et, tereyağı, peynir gibi yüksek yağ değeri olan ürünlere uygulanmıştır (Clarkson, 2014, 950). Bu uygulamaya benzer yükümlülükleri aynı yıl ve daha sonraki yıllarda farklı ülkeler yürürlüğe koymuşlardır.

2.4. Obezite Sorununun Çözümüne Yönelik Vergi Uygulamalarının Teorik Çerçeve ve İzahı

Obezite sorununun çözümüne yönelik vergi uygulamaları teorik açıdan da değerlendirilebilmektedir. Bilhassa obezite probleminin oluşturduğu dışsallıkların ekonomide etkinsizlik meydana getirebileceği hesaba katıldığında, bu etkinsizlik durumunun giderilebilmesi için bir takım teorik yaklaşımların benimsendiği görülmektedir. Nasıl ki çevre sorununun meydana getirdiği dışsallıkların içselleştirilmesi amacıyla Pigou tipi vergilemeden³ söz edilebiliyorsa benzer biçimde obezite sorunlarının açığa çıkarttığı dışsallıkların giderilmesinde de aynı tip vergilemeden söz etmek mümkündür.

2 Dünya Sağlık Örgütü / World Health Organization

3 Dışsallığa neden olan bir bireyden kendisinin bu sebeple meydana getirdiği marjinal zararın her birimine karşılık alınan vergileme tipidir. Kaynak: http://cihanyuksel.org/makale_2010_1.pdf

Ekonomik teori, obezitenin vergilendirilmesinden ziyade obeziteye neden olan davranışın vergilendirilmesi gerektiği konusuna odaklanmaktadır. Burada bireyin özel maliyeti ile marjinal sosyal maliyetinin birbirine eşit olması gerektiğinden hareket edilir. Diğer bir anlatımla, bir birim ürün ile alakalı olarak kişinin ödeyeceği fiyat, ilgili ürünün tüm sosyal maliyetlerine karşılık gelmelidir. Sağlıksız gıdaların meydana getirdiği dışsal maliyet nedeniyle marjinal sosyal maliyet, ortalama özel maliyetin üzerinde gerçekleşmektedir. Bu durumda optimal üretim miktarının sağlanabilmesi için maliyetler arasındaki farka karşılık gelen miktar kadar vergi uygulanması gerekmektedir. Böylelikle birey, ilgili ürünün tüm maliyetlerine katlanacak ve bu yolla dışsallıklar içselleştirilmiş olacaktır (Saruç, 2015, 105-106).

Bu noktada etkinlik bağlamında sağlıklı ürünlerin sübvansedilmesi ile sağlıksız ürünlerin vergilendirilmesi aynı şeyi ifade ettiğini de belirtmek gerekir. Elbette ki sübvansiyonların politik ve toplumsal yönden kabul edilebilirliği vergilere kıyasla daha yüksek olacaktır.

2.5. Obezite Sorununun Çözümüne Yönelik Vergi Uygulamalarının Avantajları

Öncelikle bu başlık altında obezite sorununun çözümüne dönük bir vergilendirmenin toplumsal açıdan olumlu bir etkiyi nasıl meydana getirebileceği konusunu izah etmek gerekebilir. Eğer obezite vergileri sebebiyle bireyler, obeziteyi tetikleyen ürünlerin tüketimlerini azaltırlarsa bu durum hem birey hem de toplumsal açıdan bir fayda oluşturacaktır.

Bu noktada bilhassa obeziteye neden olduğu bilinen örneğin; şekerin üzerine salınan bir verginin nasıl bir etki meydana getirebileceğini ortaya koymak açıklayıcı olabilir. Şeker üzerine salınacak bir verginin şeker ihtiva eden bir ürünün fiyatını yükseltmesi ve bu duruma bağlı olarak da ilgili ürünün satış miktarlarının düşmesi beklenen bir durumdur. Elbette ki böyle bir sürecin sonunda, insanların tüketmiş olduğu ilgili ürünle alakalı olarak üzerine vergi konulmuş bir ürünün fiyatının bu vergi dolayısıyla artması bu ürünün hem bireysel hem de toplumsal olarak tüketim miktarını azaltacak ve dolayısıyla hem bireysel hem de toplumsal olarak alınan kalori miktarının azalması mümkün olacaktır. Bu durumun neticesi olarak da toplumdaki obezite eğilimlerinin azaldığını söylemek ve bunun da toplum bireyleri açısından daha fazla sağlıklı yaşamı ifade ettiğini ortaya koymak yanıltıcı olmayacaktır (IEA, 2016: 1).

Bununla birlikte obezitenin sağlık sorunlarına neden olarak kamu sağlık harcamaları üzerinde olumsuz yönde baskı oluşturması, obezite sorununun çözümüne yönelik vergi uygulamalarını gündeme getirmiştir. Bu tip bir vergileme yoluyla obezitenin neden olabileceği maliyet yükünün azaltılabileceği savunulmuştur. Ayrıca obezite vergilerinin bireyleri sağlıklı ürünlere yönlendirebileceğini ve dolayısıyla bu durumun daha sağlıklı bir beslenme anlamına gelebileceği de söylenebilir. Tüm bunlara ilave olarak obezite vergilerinden sağlanan hasılatın yine obezite sorununun çözümü ile alakalı argümanların desteklenmesinde kullanılmasının da obezite problemini engelleyebileceği savunulmaktadır (Saruç, 2015, 107-108).

2.6. Obezite Sorununun Çözümüne Yönelik Vergi Uygulamalarının Dezavantajları

Obezite sorununun çözümüne yönelik vergi uygulamaları, bir taraftan bazı avantajlar sunarken diğer taraftan da ekonomide bir takım etkisizliklerin açığa çıkmasına da neden olabilmektedir. Bu etkisizlik, bilhassa daha düşük gelir seviyesindeki bireylere yönelik olarak izah edilmektedir.

Daha sağlıklı bir yaşamı sağlamak adına yürürlüğe konulan obezite vergileri, özellikle düşük gelir gurupları için gerileyici bir özellik meydana getirebilmektedir (Gergerlioğlu, 2014a: 140). Çünkü bu tür vergilerin uygulanması, dar gelirli hanehalkı üzerinde yüksek gelir düzeyine sahip hanehalkına kıyasla daha fazla olumsuz etki oluşturmaktadır (Akar, 2015: 43). Bu etkinin sebebi, düşük gelir guruplarının diğer gelir guruplarına nazaran elde etmiş olduğu gelirlerinin daha büyük bir kısmını gıda tüketiminde harcamasından kaynaklanmaktadır. İşte bu durum obezite vergilerinin gerileyici bir özellik gösterebileceğini ortaya koymaktadır. Öte yandan sağlıksız ürünlerin sağlıklı ürünlere kıyasla daha ucuz olduğu ve bu duruma bağlı olarak sağlıksız ürünlerin daha düşük gelir seviyesindeki guruplar tarafından daha çok tercih edildiği kabul edilmektedir. Dolayısıyla sağlıksız olarak nitelendirilen ürünlere uygulanacak büyük bir vergi, nispeten daha düşük gelir gurupları üzerinde daha fazla gerileyici bir etki oluşturacaktır (Lilkendey, 2008: 738). Bununla birlikte obezite sorununun ortaya çıkardığı maliyet yükünün obezite vergileri yoluyla çözüme kavuşturup kavuşturulamayacağı da ayrı bir tartişma konusudur (Gergerlioğlu, 2014a: 140).

Tüm bu olumsuzluklara rağmen daha önce bahsedilen avantajlardan ötürü obezite vergilerinin dünyada birçok ülkede uygulandığına tanık olunmaktadır. Özellikle OECD'ye bağlı birçok ülkede, son yıllarda obezite sorununun çözümlüne yönelik farklı isimler altında vergi uygulamaları göze çarpmaktadır. Bu bağlamda çalışmanın bundan sonraki kısmında, bazı OECD ülkelerindeki obezite sorununa ve bu sorunun bertaraf edilmesine yönelik olarak son yıllarda uygulanan veya uygulanması düşünölen vergisel yükümlölöklere değinilmektedir.

3. Bazı OECD Ülkelerinde Obezite Sorunu İle Mücadele Kapsamında Uygulanan ve Uygulanması Düşünölen Vergilerin Açıklanması

Burada öncelikle OECD ülkeleri içerisinde obezite sorununun olumsuzluklarını ortadan kaldırmak adına koyulan vergileri uygulayan ülke örneklerine yer verilmektedir. Ardından da bu kapsamdaki vergileri son yıllarda uygulamayı düşünölen ülkelere ilişkin değerlendirmelere değinilmektedir.

3.1. Obezite Sorununun Çözümüne Yönelik Vergileri Uygulayan OECD Ülkelerinden Bazıları

Burada son yıllarda OECD ülkelerinde obeziteye neden olan sağlıksız ürünlere uygulanan vergiler ele alınmaktadır. Bu bağlamda bu vergilerin yürürlüğü girme tarihlerine bağlı kalınarak ilk önce Danimarka'da 2011 yılında yürürlüğe giren, obeziteye ve sağlık sorunlarına neden olan doymuş yağlar⁴⁵ üzerine salınan vergi uygulamalarına değinilmektedir. Ardından yine 2011 yılında Fransa ve Macaristan'da obezite sorununun çözümlü kapsamında uygulamaya sokulan vergilerden bahsedilmektedir. Bu başlık altında son olarak da Meksika'da 2014 yılında özellikle şeker ihtiva eden içeceklerle yönelik olarak yürürlüğe konulan vergilere yönelik bilgilere yer verilmektedir. Bu noktada özellikle bu ülkelerin ele alınmasının nedenlerinden bahsetmek yerinde olacaktır.

4 "Kötü huylu adı verilen kolesterol tipinin yükselmesine sebebiyet vermektedir. Aşırı miktarda tüketildiğinde obezite hastalığının getirmiş olduğu her türlü kötü yan etkinin görölmesine neden olmaktadır". <http://www.nedir.com/doymu%C5%9F-ya%C4%9F>

5 "Hayvansal kaynaklı besinlerden kırmızı et, tavuk, tereyağı ile bitkisel besinlerden hindistan cevizi yağı doymuş yağlardan zengindir, oda ısısında katı halde bulunurlar. Kolesterol seviyelerini yükseltirler". Kaynak: <http://www.dilarakocak.com.tr/hangi-yaglar-tercih-edilmeli/>

Meksika, dünyada 15 yaş ve üstü yetişkinler için obezite oranının en yüksek olduğu ülkelerden biri olarak görülmektedir. Avustralya ve Fransa'da obezite oranının bilhassa 2000'li yıllardan itibaren istikrarlı bir biçimde yükseldiği bilinmektedir (OECD,2014b). Diğer yandan Danimarka obezite vergilerinin ilk uygulayıcılarından birisidir (Petkantchin: 2013: 1). Macaristan ise Avrupa ülkeleri içerisinde en yüksek obezite oranına sahip ülkelerden biridir. Öte yandan bu ülkelere ilişkin olarak gerek literatürde gerekse yazılı kamuoyunda sağlıklı rakamsal ve istatistiksel verilere ulaşmak mümkündür. Türkiye'de de son yıllarda obezite oranlarının artması ve bu sorunun çözümüne yönelik kamu yetkililerinin obezite vergilerini gündeme getirmesi, bu çalışmaya Türkiye'nin de dahil edilmesi için bir gerekçe olmuştur. Bu nedenlerden dolayı OECD içinde yer alan bu ülkeler, çalışmaya konu olmaktadır.

3.1.1. Danimarka

OECD'nin yetişkinlere yönelik olarak hazırlamış olduğu 2012-2013 yılı obezite oranlarına ilişkin veriler, (%13,4)Danimarka'nın İsviçre (%10,3), Norveç (%10), İtalya (%10,4), İsveç (%11,8), Hollanda (%12), Avusturya (%12,4) gibi İskandinavya ve Avrupa ülkelerine nazaran daha yüksek bir obezite oranına sahip olduğunu açığa çıkartmaktadır (OECD, 2014b: 2). Bu verileri tablo 2'de görmek mümkündür. Bu veriler, Danimarka'nın niçin obezite vergilerini uygulamaya koyduğunun da açık bir kanıtı niteliğindedir.

Danimarka, 2011 yılında doymuş yağların üzerine vergi salarak bir tür obezite vergilerini yürürlüğe koymuştur (Petkantchin: 2013: 1). Obezite ile mücadelenin bir parçası olarak Danimarka'da uygulamaya sokulan bu vergiler, doymuş yağ kategorisinde bulunan et, tereyağı, margarin gibi ürünlere yönelik olarak uygulanmıştır (OECD, 2012a: 4). Bu niteliğiyle Danimarka'da uygulanan bu vergi, ülke uygulamaları bağlamında ilk olma özelliği göstermiştir (Petkantchin: 2013: 1). Buna karşın bu vergi uygulaması, sadece on beş ay sürebilmiştir (Snowdon, 2013: 8). Elbette ki, bu noktada bu verginin neden başarısız olduğunun nedenlerini sıralamak gerekmektedir.

Danimarka'da alkolsüz içecek vergilerine yönelik olarak uygulanan vergiler gıda endüstrisinin küçük bir bölümünü ilgilendirmekteydi. Dolayısıyla bu vergilerin ekonomik etkileri de sınırlı düzeylerde kalmıştır. Ancak doymuş yağ üzerine salınan vergiler için bu durum hiç de öyle değildi. Yürürlükteki bu vergiler, bir taraftan et ve süt ürünleri endüstrisini etkilerken diğer taraftan da işlenmiş gıda endüstrisi üzerinde bir etki ortaya koymaktaydı. Dolayısıyla gıda endüstrisi üzerindeki bu çapta bir etki, beraberinde önemli lobicilik girişimlerini gündeme getirdi (Thow, 2015: 296). Doymuş yağlar üzerine salınan bu vergiler, toplum içerisinde öyle geniş bir uygulama alanına sahipti ki bir tüketicinin ülke içerisinde bu vergiden kaçınma eğilimi içine girmesi kolay değildi. Ancak, bu özellikteki ürünler için daha düşük fiyat avantajı sunan sınıra yakın ülkelerdeki alışveriş alanları, vergiden kaçınma eğilimlerine kapı açarak bu vergiden beklentileri olumsuz yönde etkiledi (Malcolm, 2016: 129). Dolayısıyla bu vergi, üzerine salınan ürünün fiyatlarını birden bire yukarı seviyelere çekerek bireylerin tercihlerini ürün fiyatlarının daha düşük olduğu sınıra yakın komşu ülkelerden yana kullanmalarına neden olmuştur. Aynı zamanda bu vergi sebebiyle meydana gelen fiyat artışları, üretici ve distribütörleri de rekabet edilebilirlik açısından olumsuz yönde etkileyerek vergiden beklenen amacın gerçekleşmesini engellemiştir (Petkantchin: 2013: 2-3-4).

3.1.2. Macaristan

Macaristan'da özellikle 1990'lı yıllardan itibaren obezite oranının arttığı gözlemlenmektedir. OECD sağlık verilerine göre, bu ülkede 1990 yılında obezite oranı, %13,2 seviyelerindeyken, bu oran 2000 yılında %18,2'ye (OECD, 2012b), (Tablo 3). 2012-2013 yıllarında ise %28,5'e yükselmiştir (OECD, 2014b), (Tablo 2). Öte yandan OECD sağlık verileri, 27 Avrupa lkesi içerisinde obezite oranının en yüksek olduğu ülkeyi Macaristan olarak tespit etmektedir. Aynı Sağlık verileri, 27 Avrupa ülkesinin ortalama obezite oranını %16,5 seviyelerinde gösterirken bu oran Macaristan için ortalamanın bir hayli üzerinde seyretmiştir (OECD, 2012b), (Tablo1). Dolayısıyla bu sonuçlar, kaçınılmaz olarak Macaristan'ı bir takım önlemler almaya yöneltmiştir.

2011 yılında Macaristan halk sağlığı ürün vergisi (the public health product tax⁶) adı altında bir vergisel yükümlölüğu uygulamaya koymuştur. Bu uygulama kapsamında bünyesinde sağlıksız unsurlar barındıran bazı gıda ürünlerinin vergileri arttırılmıştır. Bu uygulama, Macaristan Sağlık Bakanlığı, Maliye Bakanlığı ve Dünya Sağlık Örgütü'nün işbirliği sonucu yürürlüğe girmiştir. Uygulamaya sokulan bu vergilere birçok misyon yüklenmiştir. Bu vergi ile bir taraftan Macar halkının sağlıklı rönlere yönelmesi amaçlanmış, diğer taraftan da elde edilen vergi hasılatı ile kamu sağlık hizmetlerinin finanse edilmesi gündeme gelmiştir. Aynı zamanda bu vergi uygulamasının üreticilerin tercihlerini sağlıklı ürünler üretme yönünde motive edebileceği ve sağlık bakım maliyetlerinin dengelenmesine katkı sağlayabileceği de hesaba katılmıştır (WHO, 2015). Özellikle aşırı oranda tuz, tatlı ve kafein içeren ürünlerin üzerine salınan bu vergi, cips veya kızarmış patates vergileri olarak da nitelendirilmiştir (Cavagnora, 2015: 1356). Öte yandan bu verginin, temel besin maddelerine yönelik olarak uygulamaya koyulmadığını da söylemek gerekir (OECD, 2012a: 4).

2011 yılında Macaristan'da yürürlüğe giren kamu sağlığı ürün vergisinin önemli bir takım etkiler ortaya çıkardığı gözlemlenmiştir. Vergilemeye dâhil ürünlerin vergi sebebiyle satış ve üretimleri azalmış buna bağlı olarak da sağlıksız gıda ürünlerinin tüketiminde bir azalma olduğu tespit edilmiştir. Bu vergi, bilhassa üreticiler üzerinde belirgin bir etki açığa çıkartmıştır. Sağlık verilerini ortaya koyan resmi bir kaynağın 2012 rakamları, sağlıksız gıda ürünlerini üreten firmaların neredeyse yarıya yakınının kendi üretimlerinde kullandıkları zararlı içerikli besin öğelerini azalttıklarını veya ayıkladıklarını göstermektedir. Aynı verinin 2014 rakamları, tüketicilerin sağlıksız ürünleri daha az tükettiklerini ve daha sağlıklı rönlere yöneldiklerini ortaya koymaktadır (WHO, 2015).

3.1.3. Fransa

Özellikle 2000'li yıllarda itibaren Fransa'da aşırı kilo veya obezite oranlarındaki istikrarlı artış söz konusu olmuştur. 2000'li yılların başında Fransa'da %10'un altında bir obezite oranı gözlemlenirken bu oran 2011-2012 yıllarına gelindiğinde neredeyse %13 düzeyine ulaşmıştır (OECD, 2014b: 2), (Tablo 4). Ancak OECD 2011 yılı sağlık verileri göstermektedir ki, Fransa OECD lkeleri içerisinde obezite oranı en düşük ülkelerden birisidir (OECD, 2012a: 6). Hatta bu Avrupa Birliği lkesi, Avrupa lkeleri içersinde obezite problemi en düşük seviyede olan ülkelerin başında gelmektedir (Watson, 2011).

6 http://www.euro.who.int/__data/assets/pdf_file/0004/287095/Good-practice-brief-public-health-product-tax-in-hungary.pdf?ua=1

Fransa hükümeti 2011 yılında şekerli alkolsüz içecekler vergi salınacağını gündeme getirmiştir. Ancak "0" kalori içeren içeceklerin vergilemeden istisna edileceği belirtilmiştir (Watson, 2011). Böylelikle şeker ilave edilmiş içecekler her yüz litre için 7.16 euro vergi uygulaması, 1 Ocak 2012 tarihinde yürürlüğe girmiştir (Snowdon, 2013: 16).

Bu vergi uygulaması, sadece şeker ilave edilmiş içecekleri değil aynı zamanda suni tatlandırıcılara sahip içecekleri de kapsamıştır. Bu verginin muhatabı, bu nitelikteki içecekleri üreten veya ithal eden firmalar olmuştur. Bu yükümlülüğün 33cl'lik bir içeceğe yüklediği vergi ise 0,024 Euro olarak tahmin edilmiştir (OECD, 2012a: 4). Bu verginin uygulanması, özellikle şekerli içecek üreten firmalarda tepkiler meydana getirmiştir. Çok büyük ölçekteki firmalar tepkilerini dile getirerek, böyle bir verginin perakende fiyatlarında belirgin bir artışa neden olabileceğini ifade etmişlerdir (Gray, 2012).

3.1.4. Meksika

Meksika'da 2014 yılında yürürlüğe konulan yeni vergi uygulamaları, obezite sorunun çözümlerine yönelik bir görünüm ortaya koymaktadır. Meksika'da 2000'li yılların başında %27 seviyelerinde olan obezite oranı 2012 yılına gelindiğinde %30'u geçmiştir (OECD, 2014b: 6), (Tablo 4). Nüfusunun %32,8'inin obezite ile yüzleştiği ve bu bağlamda dünyadaki en yüksek kilo probleminin yaşandığı Meksika'da şeker hastalarının nüfusa oranı da %14 seviyelerindedir. Bu oranların niçin bu düzeyde yüksek olduğu sorusunun cevabı ise, Meksikalıların tükettiği şekerli içecek miktarlarında bulunabilir. Bir Meksikalı ortalama olarak günde yaklaşık yarım litre şeker ile tatlandırılmış soda tüketmektedir (Boseley, 2014). Aynı zamanda alkolsüz içecek tüketiminde de bu ülkenin lider konumunda olduğu bilinmektedir (Hunnings, 2014). Bu sonuçlar, Meksika hükümetinin niçin obezite vergilerini uygulamaya koyduğunu açıkça ortaya koymaktadır.

Aslında bu vergilerin ilk kez Meksika kamuoyu ile paylaşılması 8 Eylül 2013 tarihine rastlamaktadır. İlgili tarihte, hükümet başkanı Enrique Peña Nieto, sosyal gelişme programlarına pozitif yönde bir ivme kazandırmak ve vergi hasılatını arttırmak adına mali reform planından bahsetmiştir. Bu planın 1 Ocak 2014 tarihinde yürürlüğe girmesi ile birlikte (USDA, 2014) bir taraftan içeriğinde her 100 gram için 275 Kcal'dan fazla enerji ihtiva eden gıdalar üzerine %8 oranında vergi uygulanırken şeker ihtiva eden içeceklerin her bir litresi için 1 Peso (0,06 Euro) vergi salınmıştır (OECD, 2014b: 6). Her 100 gram için 275 Kcal'dan fazla kalori içeren gıdalar kategorisinde; atıştırmalık aperatifler, şekerlemeler, çikolatalar, krema ve tart niteliğindeki yiyecekler, fındık ve fıstık ezmesi, meyve reçelleri, pasta, dondurma, tahıl içerikli ürünler yer almaktadır (USDA, 2014).

Bu vergilerden elde edilen hasılat, spesifik anlamda resmi olarak sağlık harcama programlarına aktarılmak üzere tahsis edilmemiştir. Meksika halkının uygulamaya konulan bu vergilere karşı tepkili olduğu ancak bu tepkinin sanayi işletmelerine nazaran daha düşük olduğu görülmüştür. Bununla birlikte medya kampanyasının da bu vergiye ilişkin olumlu tutumların gelişmesinde etkin rol oynadığı gözlemlenmiştir. Meksika'da bu girişimlerin temelinde, özellikle 2011-2012 yıllarında Danimarka, Finlandiya, Fransa ve Macaristan'da uygulanan alkolsüz içecekler ve gıdalara yönelik vergi uygulamaları olduğunu söylemek mümkündür (OECD, 2014b: 6). Meksika'da 1 Ocak 2014'ten itibaren şeker ile tatlandırılmış içecekler için uygulamaya konulan vergilerin, bu ürünlere yönelik tüketimde %12'lik bir azalma meydana getirdiği görülmüştür (Taxpayers' Union, 2015: 9). Özellikle bu vergiler nedeniyle şeker ile tatlandırılmış soda tüketiminin yaklaşık %10'luk bir azalma gösterdiği, 2014 yılının ilk çeyreğindeki verilerden anlaşılmaktadır (WCRF, 2015: 11).

Ancak şekerli içecek satışlarında meydana gelen azalmanın sadece 1 Ocak 2014'te yrrlge konulan vergi artışları nedeniyle aıĝa ıktıĝını söylemek hatalı olabilir. Çünkü bu tarihten önce Meksika'da bu ürünlerle alakalı satışlar farklı ekonomik nedenlerden dolayı düşmeye başlamıştı (IEA, 2016: 2-3). Meksika'da vergileme sebebiyle şekerli içecek tüketimde meydana gelen oransal azalışları, Meksika'da yapılan ampirik çalışmalarla desteklemek de anlamlı bir bütünlük ortaya koymaktadır.

Meksika'da, vergilemeye maruz kalan şeker ilave edilmiş içeceklerin etkilerine yönelik sonuçları aıĝa çıkartan bir ampirik çalışma, vergilendirilmiş içecekler ile vergilendirilmemiş içeceklerin satın alımlarında tüketiciler açısından nasıl türde etkilerin meydana gelebileceĝini göstermektedir. 2012/Ocak-2014/Aralık arasında Meksika'da tketlenen içecek miktarı baz alınarak yapılan bu çalışmada, 50 binden fazla insanın yařadıĝı 53 Őehirdeki 200 bine yakın gözlemden hareket edilmiştir. Bu alışma, bir takım belirgin sonuçlar üretmiştir. Bu sonuçlara göre, vergiye maruz kalan içecek fiyatları, verginin yansımaları mekanizması nedeniyle vergiye baĝlı olarak artmakta ve vergilendirilmiş içeceklerin satın alımlarında bir azalış söz konusu olmaktadır. Yapılan gözlemler bu azalışların zamana baĝlı olarak gitgide geniřlediĝini de göstermektedir. Buna karşın bu gözlem neticeleri, bireylerin kısa dönemde vergilendirilmeyen içecekleri tercih etmediklerini ancak uzun dönemde vergilendirilmeyen ieeklere yönelik bir satın alma eĝiliminin aıĝa ıkabileceĝini de göstermektedir (Colchero vd., 2016).

Bloomberg Philanthropies ve Robert Wood Johnson Foundation kurumlarının desteĝi ile Meksika'da yapılan bir çalışma, 2014 yılında vergiler nedeniyle şekerli içeceklerde meydana gelen fiyat artışlarının tüm sosyo ekonomik gurupların tüketiminde azalma yönünde bir etki meydana getirdiĝini ancak bu etkinin en çok düşük gelir guruplarında ortaya ıktıĝını göstermektedir (Alianza Por La Salud Alimentaria, 2015).

3.2. Obezite Vergilerini Uygulamayı Düşünen OECD lkelerinden Bazıları

Burada özellikle son yıllarda obezite vergilerinin kendi ülke kamuoylarında sıkıca konuřulduĝu iki farklı OECD ülkesinden bahsedilmektedir. Bu baĝlamda öncelikle Avustralya'ya yönelik deĝerlendirmelerde bulunmaktadır. Ardından da Türkiye'ye ilişkin bir deĝerlendirme yapılmaktadır.

3.2.1. Avustralya

OECD resmi kaynakları, 1996-2012 yılları arasında Avustralya'da obezite oranlarının istikrarlı bir biçimde arttıĝını göstermektedir. Aynı verilere göre Avustralya'da 1996 yılında obezite oranı %20 seviyelerinin altındayken bu oran 2011-2012 yıllarında %26-%27 düzeylerine çıkmıştır (OECD,2014b, 2), (Tablo 4). Avustralya'da 2004 ile 2005 verilerine baĝlı kalınarak resmi kaynaklardan saĝlanan bilgiler, neredeyse her iki Avustralyalıdan birinin obezite riski ile karşı karşıya kaldıĝını ortaya koymaktadır. Aynı kaynak, Her 100 Avustralyalı ocuk ve gençten 30'unun obezite problemi yařadıĝını vurgulamaktadır. 2008 yılında Avustralya'daki saĝlık verilerine bakıldıĝında, obezite probleminin ilgili ülke açısından nasıl bir tehdit ierdiĝi gözler önüne serilmektedir. Bu veriler, neredeyse 1.5 milyon Avustralyalının obezite sebebiyle ciddi saĝlık sorunları ile yzleřtiĝini göstermektedir. Elbette ki bu sonuçlar, saĝlık harcamalarına yönelik maliyetlerin hangi seviyelere eriřtiĝi konusunda da bir takım ipuçları vermektedir. Bununla birlikte rneĝin; obezitenin doĝrudan veya dolaylı bir biçimde neden olduĝu hastalıkların aynı zamanda işgücü kaybı anlamına gelmesi de bir maliyet olarak deĝerlendirilmektedir (Australian Government Preventative Health Taskforce, 2009: 5-6).

Ayrıca obezitenin sebebiyet verdiği hastalıkların tedavisine ilişkin maliyetleri de unutmamak gerekir. Avustralya'da 2008 sağlık verilerinden, obezite probleminin çözümü ile alakalı tedavi maliyetlerinin 2 milyar dolar civarında olduğunu anlaşılmaktadır (Obesity Australia, 2014: 4). Vergiler yoluyla obezitenin azaltılması, obezite sorununun giderilmesi alternatiflerinden biri olarak değerlendirilebileceği gibi bu mali aracın aynı zamanda daha farklı amaçlara hizmet edebileceği de savunulmaktadır. Obezite sorununun bertaraf edilmesine yönelik olarak Avustralya'da şekerli içecekler üzerine salınacak bir vergi, kronik hastalık riski potansiyeline sahip ürünlerin tüketimi konusunda, Avustralyalıların ilgili ürünlere eğilimlerini kırarak onların daha sağlıklı yaşamasına da neden olabilecektir. Yine obezite probleminin aşılması adına şekerli içecekler kapsamında yürürlüğe konulacak bir vergi, hem Avustralya'da obezitenin azaltılmasına hizmet edebilecek hem de sağlıksız içeceklerin satışlarını kırarak daha sağlıklı alternatif içeceklerin talepleri üzerinde artırıcı yönde bir etki oluşturabilecektir (Obesity Coalition, 2016).

Ancak Avustralya halkının çoğu, örneğin; doymuş yağlar üzerine uygulanabilecek bir vergi için tepki ortaya koymaktadırlar. Avustralyalıların bir kısmı, bu nitelikteki bir verginin sağlık üzerinde olumlu manada bir etki oluşturabileceğine inanmazken diğerleri bu vergiyi sadece bir ek yükümlülük olarak nitelendirmektedirler (Cannon, 2013). Öte yandan Avustralya'da birçok sağlık kuruluşunun şekerli içecekler ve besin değeri az olan yiyecekler üzerine vergi konulması yönünde, federal hükümeti ikna etme çabası içerisine girdikleri de bilinmektedir. 1016 kişinin bilgilerine başvurularak yapılan bir araştırma neticesi, bu katılımcıların yarısının, şekerli içecekler ve besin değeri az olan yiyecekler üzerine vergi konulmasını desteklediklerini göstermektedir. Yine aynı araştırmaya göre araştırmaya katılan çocuklu ailelerin %79'u bu nitelikteki ürünlerin özellikle çocuklar üzerinde gelecek yıllara yönelik olarak ciddi sağlık problemleri oluşturabileceğini ifade etmişlerdir. Bu yönde görüş ortaya koyan çocuklu ailelerin %77'si ise bu nitelikteki ürünlere vergi konulması gerektiğini savunmuşlardır (Broadstock, 2015).

3.2.2. Türkiye

Türkiye, diğer OECD ülkelerinin çoğuna benzer bir biçimde, obezite oranı son yıllarda artan ülkelerden birisi olarak görülmektedir. 2011 sağlık verileri dikkate alındığında, Türkiye'de neredeyse her beş yetişkinden birinin obez vasfı taşıdığı kabul edilmektedir. Ancak bu oranın, örneğin; bir OECD ülkesi olan ve neredeyse her üç kişiden birinin obez olduğu Meksika'dan düşük olduğu gözlemlenmektedir (OECD, 2014a). 2015'te yayımlanan TÜİK⁷ resmi güncel verileri, Türkiye'de 2008 yılında obezite oranının %15,2 olduğunu ancak bu oranın 2014 yılına gelindiğinde %19,9'a çıktığını göstermektedir (TÜİK, 2015). Obezite oranındaki bu artışa ilave olarak, Türkiye'de çocuklarda da son yıllarda obezite oranında ciddi manada bir artış yaşandığı tespit edilmiştir (Erem, 2015: 40). Elbette ki bu durum bilhassa çocuklar için bir takım önlemleri gündeme getirmiştir. Özellikle okul çağındaki çocuklara yönelik olarak onların daha dengeli beslenmelerine ve daha fazla fiziksel aktivite yapmalarına imkân tanıyan bir takım uygulamaların hayata geçtiği görülmektedir (T.C. Sağlık Bakanlığı, 2011: 30).

2013 yılı kasım ayında yapılan 5. İzmir İktisat Kongresi'nde, o dönemin Maliye Bakanı Mehmet Şimşek, obeziteyi arttıran ve dolayısıyla sağlık harcamalarına neden olan ürünler üzerine vergi salınabileceğini gündeme getirmiştir (Boyacıoğlu, 2013). Ayrıca Sağlık Bakanlığı'na bağlı Türkiye Halk Sağlığı Kurumu'nun Türkiye Sağlıklı Beslenme ve Hareketli Hayat Programı (2014-2017) raporuna göre, obezite ile mücadele kapsamında az miktarda tüketilmesi gereken gıdaların

7 Türkiye İstatistik Kurumu

üzerindeki vergilerin arttırılacağı, tüketilmesi beklenen gıda ürünlerinde ise ürün fiyatlarının sübvansede edileceği belirtilmektedir. Aynı rapor, obezite ile mücadeleye ilişkin olarak tüketilmesi arzu edilen gıdaların üretimlerine yönelik teşviklerin sağlanacağını da ortaya koymaktadır (T.C. Sağlık Bakanlığı, 2013: 38). Bununla birlikte obezite ile mücadele bağlamında vergi uygulamalarından istenen verimin alınabilmesi için vergilemeye yönelik bu nitelikteki çabaların, diğer bazı girişimlerle de desteklenmesi gerekmektedir. Özellikle hükümetlerin yerel yönetimler ile birlikte fiziksel aktivitelerin arttırılmasına ilişkin ortaya koyacağı bir takım girişimler, bu bağlamda uygulanabilecek bir verginin verimini arttırarak beklenen sonuçların açığa çıkmasına yardımcı olabilecektir (Akar, 2016: 44). Tüm bu bilgilere ilave olarak bu noktada Türkiye’de yakın zamanda yapılan ve obezite sorunu ile obezite vergileri arasındaki ilişkiyi ortaya koyan bir takım araştırma sonuçlarından da bahsetmek açıklayıcı olacaktır.

2014 yılında Türkiye’de 20 farklı ilde 1126 kişi ile yüz yüze yapılan bir araştırmanın sonuçları, kendilerini kilolu olarak tanımlayan bireylerin obezite ile mücadelede vergilemeye olumlu yönde bakmadıklarını, böyle bir vergi uygulamasının toplum içerisinde tepkiye neden olabileceğini ortaya koymaktadır. Öte yandan bu saha çalışması, evli olanların bekârlara kıyasla obeziteye neden olan ürünler için vergi oranlarının arttırılmasını daha fazla savunduklarını açığa çıkartmaktadır (Ayyıldız ve Demirli, 2015: 74). Obezite vergisi ve bazı kamu politikalarının sağlık profesyonelleri tarafından nasıl kabul edildiği ve algılandığı konusunda yapılan bir çalışma ise, katılımcıların %70’e yakın kısmının kola, çips ve fast food ürünler üzerinden obezite vergilerinin alınmasını desteklediğini göstermektedir (Saruç, 2015: 135-139). 2013 yılı sonunda İstanbul’da yüz yüze anket metodu kullanılarak 1018 katılımcı ile yapılan bir araştırma sonuçları ise, katılımcıların %43’ünün obeziteye neden olan ürün grupları ve ürün içeriklerine yüklenilen vergilerin obezite oranını düşüreceğine inandıklarını açığa çıkartmaktadır. Yine aynı çalışma, katılımcıların %43’ünün, obeziteyi tetikleyebilecek her türlü ürünün yüksek oranda vergilendirilmesi gerektiğini düşündüklerini ortaya koymaktadır (Gergerlioğlu, 2014b: 215-216).

4. Sonuç

Obezite sorunu bilhassa son yıllarda gerek yetişkinlerde gerekse çocuklarda dünyada giderek artma eğilimi göstermektedir. Genellikle bu sorunun özellikle karbonhidrat ve şeker ihtiva eden besin değeri düşük ürünler ile tereyağı ve et gibi doymuş yağ özelliği gösteren besin öğelerinin fazla tüketiminden kaynaklandığı kabul edilmektedir. Diğer yandan modern dünyada hareketsiz yaşam tarzının isteyerek veya istemeyerek benimsenmeye başlanması da obezite probleminin hızlanma eğilimini arttırmaktadır. Bu durum beraberinde obeziteye bağlı kronik hastalıkları ortaya çıkartarak sağlık harcamalarının ciddi bir biçimde yükselmesine neden olmaktadır. Bu sürecin sonucu olarak da devlet tarafından bir takım kamusal önlemlerin alınması gündeme gelmektedir. Özellikle son yıllarda birçok ülkede hükümetlerin fazla kilo veya obezite probleminin ortaya çıkartmış olduğu sorunların çözüme kavuşturulması amacıyla bir takım uygulamaları yürürlüğe koydukları görülmektedir.

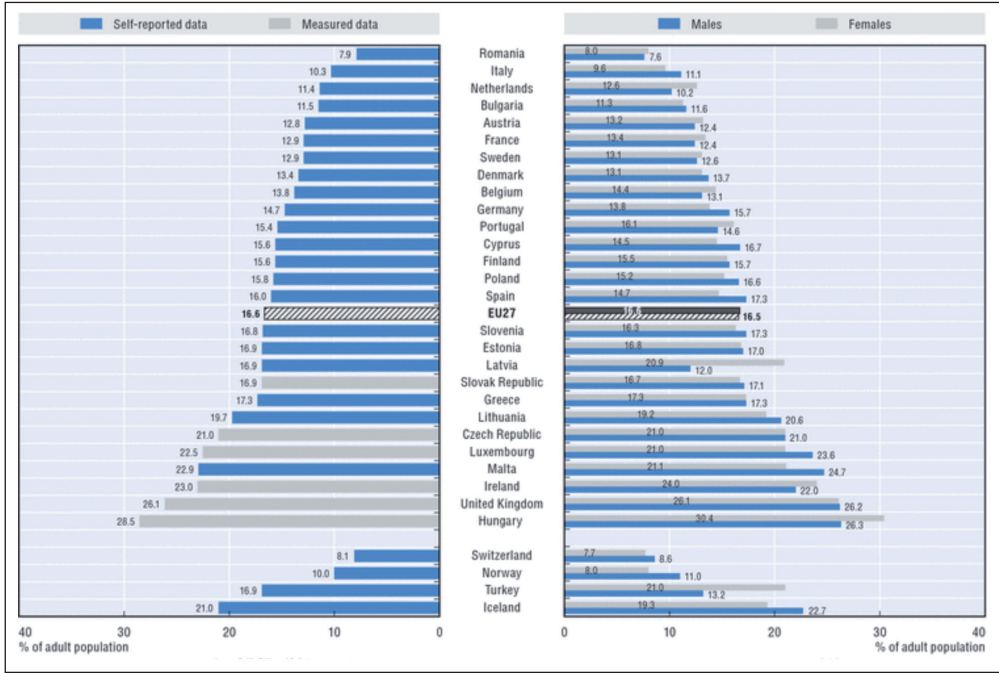
Hükümetler, bir taraftan bireylerin fiziki aktivitelerini arttırıcı bir dizi destekleyici hizmetler sunmakta diğer taraftan da besin değeri düşük ürünlerin tüketimlerinin azaltılmasına yönelik önlemler almaktadırlar. Obezite sorununun çözümüne yönelik önlemler, daha çok besin değeri düşük ürünlerin vergiler yoluyla fiyatlarının arttırılması ve böylelikle bu ürünlerin tüketimlerinin azaltılmasına yönelik olarak yapılmaktadır. Bununla birlikte besin değeri yüksek olan sağlıklı ürünlerin fiyatlarının sübvansiyonlar yoluyla düşürülerek bu nitelikteki ürünlere yönelik talebin arttırılması da hedeflenmektedir. Böylelikle obezite sorununun hafifletilebileceği ve dolayısıyla

bireysel ve toplumsal manada bir faydanın ortaya çıkabileceği savunulmaktadır. Buna bağlı olarak öncelikle obezite sorununun dünyada ülkeler bazında nasıl bir görünüm ortaya koyduğunun bilinmesi önem arz etmektedir. Bu kapsamda dünyada birçok kurum ve kuruluş, obezite sorununun boyutuna ilişkin olarak dünya kamuoyunu bilgilendirmektedirler. Bilhassa gelişmişlik düzeyi farklı birçok ülkeyi bünyesinde barındıran OECD verileri, obezite sorununun hangi boyuta geldiği konusunda seneler itibarıyla karşılaştırmalı bilgiler içermektedir.

OECD'nin özellikle obezite sorunu bağlamında ortaya koyduğu ülke verileri, obezite probleminin birçok OECD ülkesinde istikrarlı bir biçimde arttığını ortaya koymaktadır. Bununla birlikte ülkelerin kendi imkânlarını kullanarak hükümetler veya sivil toplum kuruluşları aracılığıyla elde ettiği veriler de obezite sorununa ilişkin önemli ipuçları vermektedir. Aynı zamanda bu resmi kaynaklardan elde edilen veriler, obezite ile mücadelede çözüm yollarının neler olabileceğini de ortaya koymaktadır. Bilhassa son yıllarda, OECD ülkelerinin bazılarının obezite ile mücadelede vergilerden yararlandığı veya bu sorunun çözümüne ilişkin vergileri gündeme getirdiği görülmektedir. Obezite sorununun boyutu bağlamında OECD verilerine kolay erişilmesi ve erişilen bu verilerin güvenilir olması, OECD ülkelerinin bir kısmının bu sorunun çözümüne yönelik vergileri yürürlüğe koyması ve bu uygulamalara yönelik sağlıklı verilere ulaşılması, niçin bu çalışma başlığının ve içeriğinin seçildiği sorusuna cevap niteliğindedir. Bu noktada son olarak obezite sorununun çözümüne yönelik vergileri uygulayan ve uygulamayı düşünen ülkelerin kimler olduğunun ve bu vergi uygulamalarının hangi net sonucu ortaya çıkarttığının kısaca bilinmesi faydalı olacaktır.

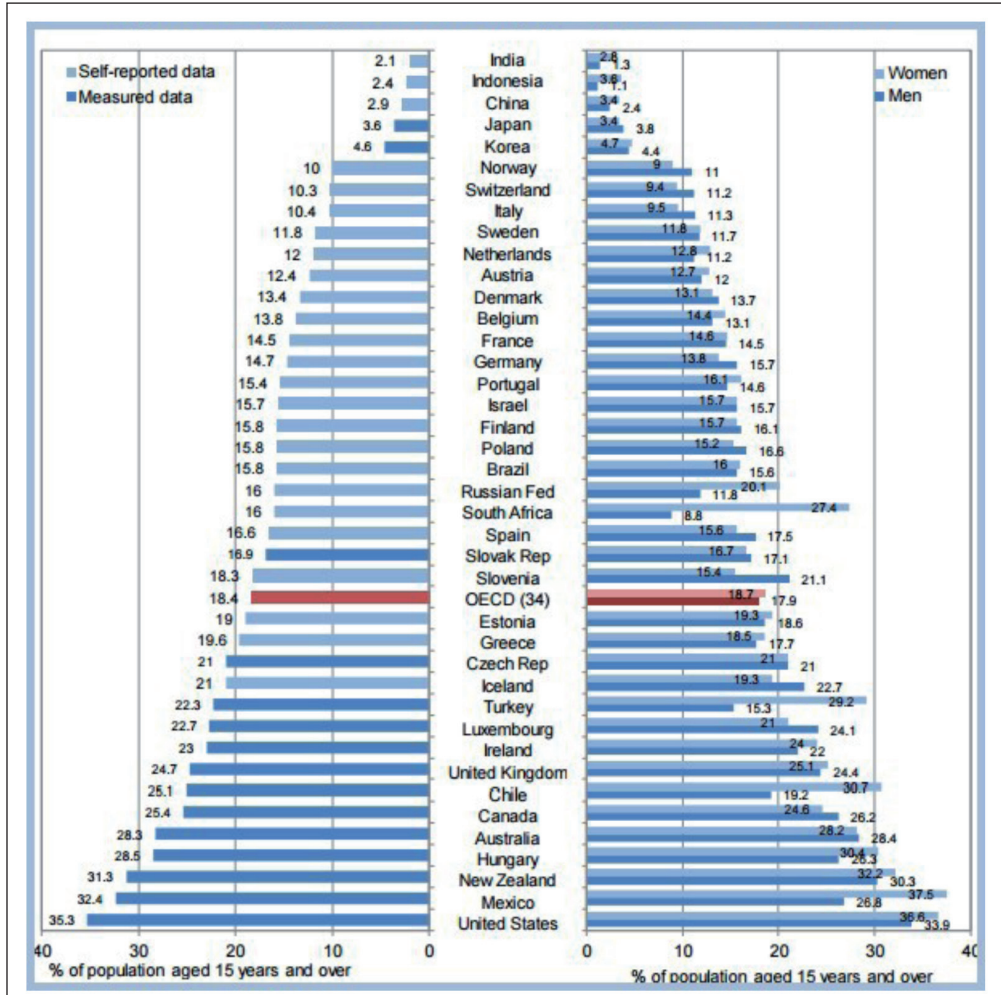
2010 yılından sonra obezite sorununun çözümüne yönelik vergileri yürürlüğe koyan Macaristan, Meksika, Danimarka ve Fransa gibi OECD ülkelerinin uygulamaları dikkate alındığında, obezite vergilerinin sağlıksız ürünlerin tüketiminde azaltıcı bir yönde etki meydana getirdiği gözlemlenmektedir. Türkiye ve Avustralya gibi OECD ülkelerinde ise bu vergilerin hali hazırda gündemde olduğu bilinmektedir. Türkiye ve Avustralya'da yapılan araştırma çalışmaları da bireylerin bu vergi hakkında belli ölçüde yorum yapma kapasitesine sahip olduğunu gözler önüne sermektedir. Bu bilgiler ışığında vergilerin obezite sorununun çözümü konusunda uygulanmaya devam edeceğini ve bu vergi uygulamalarının daha farklı OECD ülkelerinde de benimsenebileceğini söylemek yanlıtıcı olmayacaktır.

Tablo 1. 2010-2011 Yılları İçin OECD lkeleri Bazında Yetişkinler Arasındaki Obezite Oranları

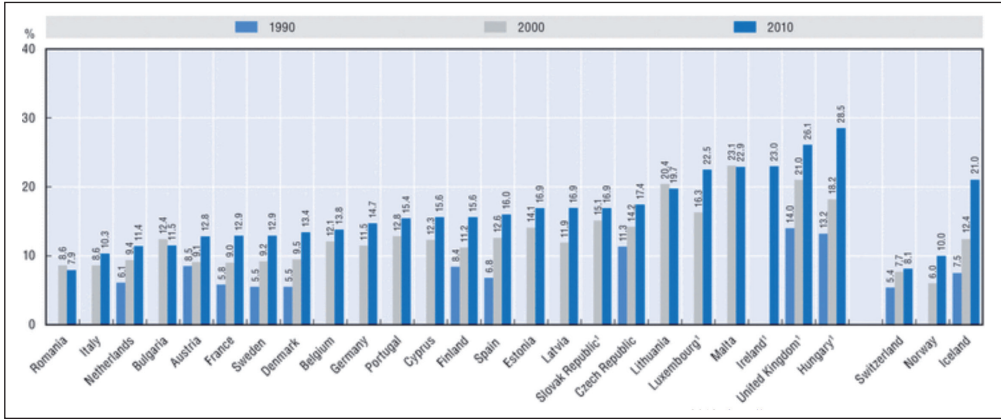
Kaynak: OECD (2012b) "Overweight and obesity among adults", in *Health at a Glance: Europe 2012*, <http://www.oecd-ilibrary.org/docserver/download/8112121ec026.pdf?expires=1471940506&id=id&accname=guest&checksum=887CD5A43604C4CF07D8E9B5726A8E8C>

Tablo 2. 2012 ve Sonraki Yıllar İçin OECD Ülkeleri Bazında Yetişkinler Arasındaki Obezite Oranları

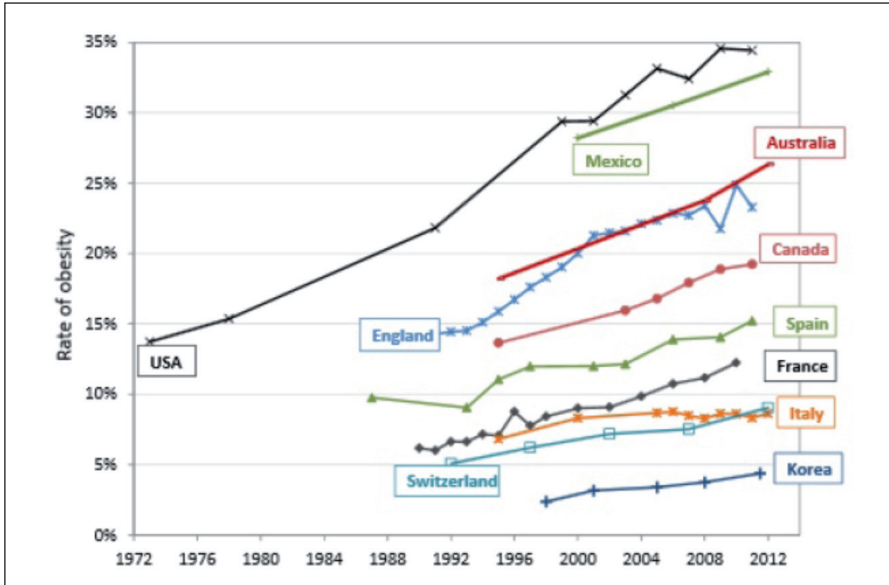
Kaynak: OECD (2014b) "Obesity Update", <http://www.oecd.org/health/Obesity-Update-2014.pdf>

Tablo 3. Avrupa Ülkelerinde 1990-2010 Yılları Arasındaki Obezite Oranları

Kaynak: "Overweight and obesity among adults", in Health at a Glance: Europe 2012, <http://www.oecd-ilibrary.org/docserver/download/8112121ec026.pdf?expires=1471940506&id=id&accname=guest&checksum=887CD5A43604C4CF07D8E9B5726A8E8C>

Tablo 4. 1972-2012 Yılları Arasında OECD Ülkelerinde Görülen Obezite Oranları

Kaynak: OECD (2014b) <http://www.oecd.org/health/Obesity-Update-2014.pdf>

Kaynakça

- Akar, S. (2015). Obezite İle Mücadelede Vergilendirme: Türkiye’de Mümkün Mü?. *Journal of Life Economics*. 29-46. Erişim Tarihi: 14.11.2016, http://jlecon.com/Makaleler/712061722_4.%20sevda%20akar.pdf
- Alianza Por La Salud Alimentaria. (2015). *Mexico’s National Institute of Public Health study indicates the federal sugar-sweetened beverage tax is successfully reducing purchases in Mexican households*. Erişim Tarihi:18.08.2016, <http://www.actiononsalt.org.uk/actiononsugar/Sugar%20in%20the%20news/2015/157960.pdf>
- Australian Government Preventative Health Taskforce. (2009). *Australia: The Healthiest Country By 2020*. Erişim Tarihi: 1808.2016, [http://www.health.gov.au/internet/preventativehealth/publishing.nsf/content/E233F8695823F16CCA2574DD00818E64/\\$File/obesity-jul09.pdf](http://www.health.gov.au/internet/preventativehealth/publishing.nsf/content/E233F8695823F16CCA2574DD00818E64/$File/obesity-jul09.pdf)
- Ayyıldız Y. ve Demirli Y. (2015). Obezite Vergisine İlişkin Halkın Düşünceleri. *Business and Economics Research Journal*, 6 (2), 59-78.
- Boseley, S. (2014). *Mexico enacts soda tax in effort to combat world’s highest obesity rate*. Erişim Tarihi: 17.08.2016, <https://www.theguardian.com/world/2014/jan/16/mexico-soda-tax-sugar-obesity-health>
- Boyacıoğlu, H. (1 Kasım 2013). Obezite Vergisi Sinyali Geldi. *Hürriyet*. Erişim Tarihi: 29.08.2016, <http://www.hurriyet.com.tr/obezite-vergisi-sinyali-geldi-25026764>.
- Broadstock, A. (19 January 2015). Health Groups Want Fat, Sugar Tax Introduced In Australia to Lower Obesity. *The Advertiser*. Erişim Tarihi: 24.08.2016, <http://www.adelaidenow.com.au/lifestyle/health/health-groups-want-fat-sugar-tax-introduced-in-australia-to-lower-obesity/news-story/5a0be44e429a201db5ab1f872b8466b3>
- Cannon, W. (8 Mai 2013). Australia Fat Tax: Aussies Tax Junk Food to Fight Rising Obesity Rates. *Latin Times*. Erişim Tarihi: 24.08.2016, <http://www.latintimes.com/australia-fat-tax-aussies-tax-junk-food-fight-rising-obesity-rates-127064>
- Cavagnaro, S. (2015). Taxation, Fat Tax. In K. Albala (Eds.), *The Sage Encyclopedia of Food Issues* (pp.1353-1356). US, SAGE.
- Clarkson, J. (2015). *Food History Almanac: Over 1,300 Years of World Culinary History: Culture and Social Influence*. Rowman & Littlefield, USA.
- Colchero, M. A. , Barry M. P., Juan A. R., Shu W. N. (2016). *Beverage purchases from stores in Mexico under the excise tax on sugar sweetened beverages: observational study*. Erişim Tarihi: 17.08.2016, <http://www.bmj.com/content/bmj/352/bmj.h6704.full.pdf>
- Erem, C. (2015). Prevalence of Overweight and Obesity In Turkey. *IJC Metabolic & Endocrine*, (8), 38-41.
- Gergerlioğlu, U. (2014a). Bireysel ve Toplumsal maliyetler perspektifinden Obezite Vergilemesinin İktisadi Etkilerinin Değerlendirilmesi. *Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Bilimler Dergisi*, Sayı 7, 135-141.
- Gergerlioğlu, U. (2014b). Davranışları Etkilemeye Yönelik Özel Tüketim Vergilerinin Tutum ve Davranışlar Üzerindeki Etkilerinin Ampirik Analizi (İstanbul İli Örneği), *Yayınlanmamış Doktora Tezi*. İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Gray, N. (3 January 2012). *French Authorities Approve Soda Tax Legislation*. Erişim Tarihi: 24.08.2016, <http://www.foodnavigator.com/Policy/French-authorities-approve-soda-tax-legislation>
- Hunnings, A. (28 October 2014). Fat, sugar tax for Canadians? CBC readers say not so fast. *CBCnews*. Erişim Tarihi: 24.08.2016, <http://www.cbc.ca/newsblogs/yourcommunity/2014/10/fat-tax-for-canadians-cbc-readers-say-not-so-fast.html>
- IEA. (2016). *Sugar Taxes: A Briefing*. Erişim Tarihi: 11.08.2016, <http://www.iea.org.uk/sites/default/files/publications/files/IEA%20Sugar%20Taxes%20Briefing%20Jan%202016.pdf>

- Kargı V. ve Yüksel C. (2010). Çevresel Dışsallıklara Kamu Ekonomisi Çözömleri. *Maliye Dergisi*, Sayı: 159, 183-202.
- Lilkendey, S. (2008). Taxation on Unhealthy Foods. In K. Kathleen (Eds.) *Encyclopedia of Obesity* (pp.737-738), Sage Publications.
- Malcolm, R. (2016). Regulation and Environmental Health Governance., In S. Battersby (Eds.), *Clay's Handbook of Environmental Health* (pp.128-166), New York 21.Edition, Routledge.
- Obesity Australia. (2014). *Obesity: A National Epidemic and Its Impact on Australia*. Erişim Tarihi: 18.08.2016, file:///C:/Users/asus/Downloads/NTTW+Report%20(1).pdf
- Obesity Coalition. (2016). *Policy brief: The case for an Australian tax on sugar-sweetened beverages*. Erişim Tarihi: 19.08.2016, <http://www.opc.org.au/downloads/positionpapers/policy-brief-australian-tax-sugar-sweetened-beverages.pdf>
- OECD. (2012a). *Obesity Update*. Erişim Tarihi: 22.08.2016, <http://www.oecd.org/health/49716427.pdf>
- OECD. (2012b). Overweight and obesity among adults. In *Health at a Glance: Europe 2012*. Erişim Tarihi: 23.08.2016, <http://www.oecd-ilibrary.org/docserver/download/8112121ec026.pdf?expires=1471940506&id=id&accname=guest&checksum=887CD5A43604C4CF07D8E9B5726A8E8C>
- OECD. (2014a). *OECD Health Statistics 2014 How Does Turkey Compare*, Erişim Tarihi: 29.08.2016, <http://www.oecd.org/els/health-systems/Briefing-Note-TURKEY-2014.pdf>
- OECD. (2014b). *Obesity Update*. Erişim Tarihi: 10.08.2016, <http://www.oecd.org/health/Obesity-Update-2014.pdf>
- OECD. (2015). *Obesity Among Adults, Health At A Glance 2015*. 74-75. Erişim Tarihi: 25.08.2016, <http://www.oecd-ilibrary.org/docserver/download/8115071ec019.pdf?expires=1472120686&id=id&accname=guest&checksum=D16A279BCB391709B66A96FEC0205A1C>.
- Petkantchin, V. (2013). Nutrition Takes: The Costs of Denmark's Fat Tax. *Institut Economique Molinari*. Erişim Tarihi: 22.08.2016, http://www.institutmolinari.org/IMG/pdf/note0513_en.pdf
- Saruç, N. T. (2015). *Obezite Ekonomisi*, Ankara : Seçkin Yayıncılık.
- Snowdon, C. (2013). *The Proof of The Pudding, IEA Current Controversies Paper*. No.42. Erişim Tarihi: 22.08.2016, <http://www.iea.org.uk/sites/default/files/publications/files/The%20Proof%20of%20the%20Pudding.pdf>
- TAXPAYERS' UNION (2015). Fizzed Out: Why a Sugar Tax Won't Curb Obesity. Erişim Tarihi:11.08.2016, <http://anprac.org.mx/CIDFiles/4/Riddiford2015.pdf>
- Thow, A.M. (2015). Fiscal Strategies to Influence Diet and Weight Management. In T. Gill (Eds.), *Managing and Preventing Obesity: Behavioural Factors and Dietary Interventions* (pp.289-300), Cambridge, Woodhead Publishing, Elsevier.
- TÜİK. (2015). *Basın Odası Haberleri*. Erişim Tarihi: 17.10.2016, http://www.tuik.gov.tr/basinOdasi/haberler/2015_58_20151008.pdf
- T.C. Sağlık Bakanlığı. (2011). *Türkiye Sağlıklı Beslenme ve Hareketli Hayat Programı (2010-2014)*. Ankara, Sağlık Bakanlığı Yayın No: 773.
- T.C. Sağlık Bakanlığı Türkiye Halk Sağlığı Kurumu. (2013). *Türkiye Sağlıklı Beslenme ve Hareketli Hayat Programı (2014-2017)*. Ankara, Sağlık Bakanlığı Yayın No: 773.
- USDA Foreign Agricultural Service. (2014). *The Junk Food Tax in Mexico*, Erişim Tarihi:10.08.2016, http://gain.fas.usda.gov/Recent%20GAIN%20Publications/Mexican%20Junk%20Food%20Tax_Mexico%20ATO_Mexico_4-9-2014.pdf
- Yager, S. (2010). *The Hundred Year Diet: American's Voracious Appetite For Losing Weight*. Rodale. US.

Watson, L. (29 December 2011). *France Approves Fat Tax on Sugary Drinks Such As Coca-Cola and Fanta*. MailOnline. Erişim Tarihi: 24.08.2016, <http://www.dailymail.co.uk/news/article-2079796/France-approves-fat-tax-sugary-drinks-Coca-Cola-Fanta.html>

WHO. (2015). *Public Health Product Tax In Hungary: An example of successful intersectoral action using a fiscal tool to promote healthier food choices and raise revenues for public health*. Erişim Tarihi: 23.08.2016 http://www.euro.who.int/__data/assets/pdf_file/0004/287095/Good-practice-brief-public-health-product-tax-in-hungary.pdf?ua=1

WHO. (2016). *Obesity and overweight*, Erişim Tarihi: 25.08.2016, <http://www.who.int/mediacentre/factsheets/fs311/en/>

World Cancer Research Fund International. (2015). *Curbing Global Sugar Consumption*. www.wcrf.org.